

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

VED
CL. ESKILDSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

1. *Nicolai Svendsen*: Søslaget i Listerdyb.
2. *Dr. Marius Kristensen*: Pigen, der trådte på brødet.
3. *W. Christiansen, Vennemose*: Folkeminder fra Abild Sogn.

Nr. 11. 12. Aarg.

1. Maj 1936.

Sønderjyllands Kreditforening

Telefoner:
2008

Haderslev

2009
2010

Vejen Trælasthanvel A/S

leverer alt i Trælst, Krydsfiner, amerik. Eg „Insulite“
og andre Bygningsartikler
Eget Savværk, Pakkasefabrik, dansk Gran og Eg,
samt Stoletræ

VEJEN TRÆLSTHANDEL A/S Telef. 47

Spare- og Laanekassen for Fros og Kalvslund Herreder
i Rødding
(stiftet 1872)
Kontortid 9—12 & 2—5.

Køb dansk Arbejde!

Banken for Brørup og Omegn.

Aktieselskab.

Kontortid 10—12 & 2—4.

BRØRUP.

AARHUUS PRIVATBANK

Hovedkontoret,
Aarhus.

Kjøbenhavn,
Nygade 1.

Udfører almindelige Bankforretninger.

Reserver 17 Millioner.

Støt dansk Industri

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK • TRAADVÆRK • VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Tega 1700 og 1717

KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.

Aktieselskab.

Frederiksgade 37-39. Telf 59.

Odense.

Jernstøberier.

Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.

Kontor: Parkallé 15,

Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—5

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- og Laanekasse i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 10

Kontortid: 10—1 og 3—6.

Forlang Gulvtæpper

fra

Sønderjydske Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10—12 og 2—4.

VEJEN.

A/S Det Nordiske Kamgarnspinderi

Sønderborg.

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1½ Million

„BORREHUS“

HUSHOLDNINGSSKOLE

KOLDING (med Barneplejeafdeling)
Nye Kursus begynder 3. Novbr. og
Maj. Amtsundestøttelse kan søges in-
den 1. Juli og 1. Januar. Skoleplan og
närmere Oplysninger sendes.

Kirsten Simonsen.

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab

ODENSE

Folkebanken
for Als og Sundeved A/S

Kontortid: 9—1, 3—5.

SØNDERBORG

Sønderjydske Teglindustri

Nordre Fasanvej 217

Telf. C. 4520 — Tega 1700

Tega 1717 — København N.

Facadesten, flammedelen,
Tagsten, flammedelen

Tagsten, flammedelen

Alle Bygningsmateriale

BYGNINGSMATERIALE

SØSLAGET I LISTERDYB

DEN 16. MAJ 1644

AF: DETS FORHISTORIE OG DETS FORLØB

NICOLAI SVENDSEN

Faa Steder i vor Landsdel kan i Skønhed maale sig med Udsigten fra det atten Meter høje Stagbjerg paa Rømmø. Staar man en solfyldt Sommerdag i Magsvejrhøje heroppe med det glitrende Hav til tre Sider eller med Blikket vendt ud over det udstrakte, brune Klit- og Hedelandskab mod Nord, som er kaldt for Danmarks største Ørken, føler man sig grebet af det ejendommelige, afvekslende, ja storslaaede Syn. Tydeligt ser man vesterude vældige skumdækte Bølger i tunge Drøn vælte ind mod den flade Havsande. Vender man sig til den anden Side, øjner man den mørke Kystlinje ovre paa Fastlandet, hvor Landsbyerne fortøner sig som mørke Skygger paa en graa-grøn Baggrund. Kun Kirkerne i Brøns, Skærbæk og Ballum rager op som lyse Pletter hinsides Vadehavet. Et Par graa Maager jager spejdende efter Bytte med tunge Vingeslag ind over Land. En Øbo kører hist ovre i sin knirkende, gammeldags grøntmalede Vogn ad den lyngklædte Vej i Retning af Sankt Clemens hvide Kirke. Ude fra Dybet, der skiller de to Øer fra hinanden, glider et Fiskerfartøj ind mod Havneby. Dette er tilsammen de eneste Tegn paa Liv, der bryder den storladne Ro og Fred, som ellers hviler over dette Stykke Sommeridyl.

Denne Del af Vestslesvig har imidlertid ikke alene Betydning ved sin landskabelige Skønhed, men ogsaa fordi den engang for mange Aar siden var Skueplads for en Begivenhed, som i Forbindelse med andre krigeriske Tildragelser satte dybe Spor i Danmarks Historie.

Den 7. September 1642 var der stor Opstandelse paa Vesteregennen. Det rygtedes, at selve kongelig Majestæt pludselig havde indfundet sig i Ballum. Om den Vej, Kong Kristian den Fjerde var taget, ved vi lige saa lidt som om hans Følge. Derimod kender vi fra hans egenhændige Breve nøje Formaalet med hans Rejse til denne i Datiden afsides liggende Landsby i Riget.

Kongen havde i længere Tid syslet med Planen om at anlægge en befæstet By og Havn ved den slesvigske Vestkyst. Flere Tegn

tydede nemlig paa, at denne Strækning, særlig ud for Listerdyb, var et udsat Sted. I dette Farvand havde helt fra forrige Aarhundrede fremmede Sørøvere holdt til. Herfra havde Fribytterne en gunstig Lejlighed til at opsnappe de mange Studeskibe, som hvert Aar afsejlede fra Ribe, Ballum, Højer og andre Udskebningssteder til Holland. Særlig var de flanderske Søstæder Ostende og Nieupoort ligesom den franske Havneby Dunkerque de rene Røverreder. I 1588 og maaske ogsaa senere havde man endog set sig nødsaget til at udsende danske Orlogsmænd for at rense Kysten for de fremmede Pirater. Siden 1630 var her til Stadighed indrettet Leje for en Flaadeafdeling. Man maatte nemlig ogsaa regne med den Mulighed, at en fjendtlig Styrke i Ufredstider kunde gøre Landgang paa dette Strøg og rette Angreb mod Kongens Besiddelser i Syd eller Nord.

Kongen, som utrættelig var paa Færde for at sikre Riget mod fremmed Indfald, agtede derfor ved Selvsyn at undersøge Betingelserne for at »fundere En Bii aff Stor importans«. Hans Tanker gik i Retning af »En fornem Handelsstad«, for at bruge hans egne Ord.

Det Sted i Nærheden af Ballum, som han udpegede som egnet til Anlæg af denne Havneby, kan ikke med Nøjagtighed eftervises. Men ifølge Overleveringen har han nærmest haft Opmærksomheden henvendt paa Omraadet omkring Bredeaaens gamle Udløb i Havet, ikke langt fra Landsbyen Misthusum, som otte Aar tilforn var bleven hærget af den store Stormflod. Med denne Begivenhed i frisk Minde traf han Forberedelse til at beskytte Marsklands-kabet, den paatænkte Havnebys nærmeste Opland, ved et Dige fra Ballum til Astrup Banke.

Helt til hen i Januar Maaned 1644 var Kong Kristian optaget af Planens Virkeliggørelse. Men saa fik han pludselig andet at tænke paa. Mærkeligt nok skulde de følgende Begivenheder vise hans Fremsynethed og Berettigelsen af de trufne Bestemmelser med Hensyn til de nævnte Befæstningsplaner ud for Listerdyb.

Mørke Skyer trak for Danmarks Vedkommende op paa den storpolitiske Himmel. Kong Kristian den Fjerde havde med voksende Misnøje iagttaget den svenske Magtudvidelse mod Syd under Trediveaarskrigen, mens den rolige og statskloge Axel Oxenstierna styrede Sveriges Anliggender. Paa forskellig Maade søgte den aldrende danske Konge at hemme den Indsnævring, der truede hans Rige fra Nabolandet mod Nord. Spændingen øgedes, ved at Kong Kristian Aar efter Aar forhøjede Sundtolden, en Forholdsregel, der ogsaa gjorde Danmark forhadet i Nederlandene. I Aaret 1639 indbragte denne Told alene 600.000 Rigsdaler, et for Datiden meget

stort Beløb, der foruden af svenske Fartøjer i Hovedsagen maatte udredes af et Par Tusind hollandske Skibe, som aarlig passerede Sundet. Det var derfor ikke forbavsende, at Sverige og Holland i 1640 traf Aftaler, der gik ud paa at søge at afkaste denne næsten utaalelige Beskatning fra dansk Side.

Imidlertid voksede under disse Forhold Gnidningen mellem Danmark og Sverige, skønt ingen i førstnævnte Land regnede med en alvorlig Konflikt. I Sverige derimod pønsede man paa Krig, og i September Maaned 1643 modtog derfor Lennart Torstensson, den største af Gustaf Adolfs Feltherrer, just som han var paa Tilbage-tog fra et Indfald i de kejserlige Arvelande, nede i Mæhren, fra Stockholm Befaling til uden Krigserklæring syd fra at angribe det danske Monarki. Planen gik ud paa, at man samtidig nord fra vilde vende sig mod de danske Provinser hinsides Sundet.

I Ilmarche begav Torstensson sig nord paa. Den 12. December overskred hans Hær Holstens Grænse. I Begyndelsen af Januar Maaned 1644 naaede han op til Nørrejylland og tog selv foreløbigt Ophold paa Slottet »Hansborg« i Haderslev. Omkring 10. Januar besattes Ribe. Adjunkt P. Adler har i »Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Ribe Catedralskole 1836« ved Hjælp af de i Raadhusarkivet indeholdte Efterretninger og Regnskabsbøger m. m. givet værdifulde Oplysninger om de svenske Troppers Ophold i Ribe og nærmeste Omegn. Hærens Fortrop synes at have bestaaet af Smaaflukke, der gik paa Rov, hvor de naaede frem. Paa Egnen lever endnu Sagn om Befolkningens Hævn. De svenske Soldater blev overfalden, ofte dræbt og nedgravet paa Stedet. I Museet i Tønder gemmes som Minder fra hin Tid to bredskyggede brune Rytterhatte, der er gravet frem i Moser, hvor deres Ejermænd formentlig har fundet deres sidste Hvilested. Museets Protokol beretter, at det drejer sig om to svenske Rytterhatte. Den ene, der er velbevaret, er fundet i Grimkærmosen, 1 Kilometer nordøst for Alslev, 1 Meter dybt i Mosedyndet, den anden ved Tørvegravning i Sølsted Mose, ogsaa ca. 1 Meter dybt. Forannævnte Adjunkt Adler meddeler blandt andet fra Ribe, at Skærbæk-Bønder, der førte tre fangne svenske Ryttere til Byen, fik hver to Maaltider Mad og Øl dertil (»3 suensche Rytter scherbec Bønder førte hid sich huer 2 Molter Mad og Øll dertil«). I Døstrup Sognekrønike er optegnet adskillige Vidnesbyrd om, hvorledes Svenskerne huserede der paa Egnen. Ved Slutningen af Januar Maaned var baade Ribe By med Slot og de omliggende Sogne besat af svenske Soldater, og der findes udførlige Beretninger om deres Færd. Saavel Officerer som

menige Soldater førte Kvinder og Børn med sig. Hvor de laa i Kvarter, røvede de Heste, Kreaturer og alskens Bohave, som de for en stor Del opmagasinerede paa »Riberhus«, hvis de ikke i Forvejen havde gjort Byttet i Skilling ved at afhænde det til Folk, som havde skabt sig en Næringsvej ved at købe de røvede Dyr og Varer af de fremmede Krigsfolk. Adjunkt Adler skriver om disse Forhold: »Det meste af det røvede er dog vel blevet solgt her paa Stedet, for en stor Del til hollandske Købmænd, da Republiken den Gang stod i nøje Forbindelse med de Svenske, som blev forsynet med Krigsfornødenheder derfra. Men ogsaa flere af Byens Købmænd og Borgere afkøbte Svenskerne deres Rov, og da de oprindelige Ejere efter Fjendernes Bortgang fordrede deres Ejendom tilbage, dels uden alt Vederlag, dels mod Erstatning af Køberens Udlæg, saa opstod derved en Del Retssager.«

I Februar Maaned erobrede Svenskerne blandt andet Rømø og Sild ved den engelskfødte Marcus Whittes Forræderi. Ham havde Kongen nemlig sat til at beskytte Farvandet med en Flotille af Pramme og Galejer. Witte overgav Skibene til Fjenden og traadte selv i svensk Tjeneste. Denne Erobring var for saa vidt fordelagtig for Svenskerne, eftersom de nu en Tidlang fra Ribe opnaaede uhindret Forbindelse med Holland, hvorfra der hentedes baade Kugler, Krudt, Vaaben og Forstærkning. Svenskerne beherskede nu ikke blot hele Slesvig og en stor Del af Nørrejylland, men ogsaa Vadehavet og den vigtige Handelsforbindelse med Nederlandene.

Denne Situation blev dog kun af kort Varighed. Danske Krydsere ødelagde snart Samkvemmet med Hollænderne, og allerede i Marts Maaned tilbageerobrede en dansk Styrke under Oberst Buchwald Øerne og fangede den svenske Besætning, deriblandt Forræderen Witte, som blev ført til Glückstadt og hængt.

Ogsaa i Øst hemmedes Svenskernes Fremrykning. Torstenssons Opgave bestod i hurtigst fra Slesvig og Jylland at naa over til Fyn. Med dette Formaal for Øje samlede han alle Fartøjer fra Kysten af Lille Bælt ved Haderslev og besatte uden Vanskelighed Baagø ud for Assens. Herfra søgte Svenskerne en mørk Nat i halvfjerds Smaaskibe og Baade at naa over til den fynske Kyst; men de i Bæltet værende danske Orlogschalupper var paa deres Post og tvang den svenske Flotille til at vende tilbage til Haderslev med et Tab af femten Fartøjer. Alle de Transportmidler, der var efterladt paa Øen, blev bragt bort, og 300 af Torstenssons Soldater, som man havde landsat her, blev taget til Fange. Heller ikke ved Snoghøj var Fjenden i Stand til at tiltvinge sig Adgang til Fyn.

Saaledes var Stillingen indenfor vore Enemærker i de første Maaneder af Aaret 1644.

Da den svenske Flaade endnu ikke kunde tages i Brug paa dette Tidspunkt, blev en svensk Storkøbmand Louis de Geer, der var hollandsk af Fødsel, og som blandt andet havde udmærket sig ved at bringe den svenske Bjergværksdrift paa Fode, sendt til Amsterdam for at hyre Skibe, der kunde stilles til Torstenssons Raadighed.

Hollænderne opfattede vel nærmest Foretagendet som en Forretning. Der blev ikke sparet paa Løfter om Krigsbytte fra Danmark. Det lykkedes da ogsaa Louis de Geer ved paa Sveriges Vegne at udrede 489.000 Rigsdaler at leje op imod fyrretyve Koffardiskibe, der blev indrettet og udstyret som Orlogsmænd. Under Anførsel af den hollandske Admiral Maarten Thijssen, som senere blev adlet under Navn af Anckarhielm, en prøvet Sømand, styrede den svensk-hollandske Flaade, bemandet med nederlandsk Besætning, efter et Ophold paa Elben engang i April Maaned nord paa mod de danske Farvande. Nogen stor Kampværdi ejede Skibene ikke; men Torstenssons Haab stod ogsaa særlig til dem som Transportfartøjer, der skulde gaa nord om Skagen, trække de Skibe til sig, som Svenskerne havde samlet i Aalborg, Aarhus og andre Steder, for derefter at befordre og bistaa de svenske Tropper ved Angrebet paa Øerne. For et Par Maaneder siden var den anden svenske Hærfører, Feltmarskal Gustaf Horn nord fra gaaet ned over den skaanske Grænse og trængt frem til Sundets Kyst, efter at han havde indtaget Helsingborg og Landskrona og indesluttet Malmø.

Efter den forud snildt tilrettelagte Plan truedes Danmark saaledes baade fra Syd og Nord af stærke fjendtlige Stridskræfter. For hver Maaned, der gik, voksede Faren. Folket blev grebet af Rædsel og troede, at Rigets Undergang var nær. »Overalt opstod der Panik«, hedder det i »Danmarkshistorie« af A. Fabricius. »Lensmænd og de øvrige Adelsmænd søgte at flygte bort med deres Gods til Norge. Da den svenske Underanfører Helmuth Wrangel kom til Aalborg, gik Biskoppen med alle Præsterne ham i Møde udenfor Byen for at bønfalde ham om Naade. Wrangel var saa velvillig og gemytlig stemt, at han tog Biskoppens Hue og satte den paa sit Hoved, mens han gav Bispen sin egen gallonerede Hat paa Hovedet, og de holdt saa sammen deres Indtog.« Kun een Mand tabte ikke Modet: det var Kristian den Fjerde, skriver den hollandske Historiker Dr. Kernkamp i en Skildring af disse Krigsbegivenheder. Efterretningen om Torstenssons Indfald traf den 67-aarige Konge paa Frederiksborg Slot. Han brød straks op og tog til Fyn for at sætte

denne Ø i Forsvarsstand. Hovedvægten maatte dog lægges paa Flaaden. I det følgende skal vi se, med hvilken Kraft den gamle Helt fører det første Slag mod den fremtrængende Fjende.

Det lykkedes Kongen at faa sine Skibe i Søen, før den svenske Flaade kunde lægge ud. Af de danske Orlogsmænd nævnes blandt andet »Trefoldighed« med 48 Kanoner, »Norske Løve« med 44, »Tre Løver« med 46, »Sorte Rytter« med 40 og »Lindormen« med 38 Kanoner. Dertil kom et stort Antal mindre Fartøjer. Disse Skibe stod nærmest under Kong Kristians egen Anførsel, og med dem paa-begyndte han i første Del af Marts Maaned Belejringen af Gøteborg. Her forblev han Maaneden ud, idet han spærrede Indsejlingen til Byen og anlagde Skanser. En anden Flaadeafdeling under Pros Mund og Ove Gjedde opererede særskilt.

Den 1. Maj satte Kongen imidlertid Kursen mod Syd for at møde den svensk-hollandske Flaade, som nu kunde ventes. Otte Dage senere fik han af en Skipper nærmere Efterretning om de fjendtlige Skibes Bevægelser, og den 14. Maj lagde han sig med sin Flaade ud for Listerdyb, da han ved Før af en anden Skipper havde erfaret, at den svensk-hollandske Flaade var søgt derind.

Admiral Maarten Thijssen var nogle Dage i Forvejen ankret op i Farvandet mellem Øerne og Ribe, hvor en Del af Skibene provianterede. Admiralen selv gik i Land for at besøge General Torstensson, som laa syg i Haderslev. Den svenske Hærfører var nemlig efter et Ophold i tysk Fangenskab hele sit Liv igennem en værkbruden Stakkel, som hverken kunde ride eller køre, men bestandig maatte transporteres i Bærestol. Hans Lidelser svækkede dog ingenlunde hans Evner og Energi. Vi ved, at Admiralen den 10. Maj igen forlod Haderslev, og at han efter Aftale med Torstensson enten i Ribe eller Ballum tog 700 svenske Bøsseskytter under Kommando af Oberst Lohausen, der i hvert Fald havde holdt til i Ribe, om Bord paa sine Skibe. Han skulde nu efter den svenske Plan skynde sig nord paa for hurtigst muligt at fremme Torstenssons Opgave.

Torsdag den 16. Maj ved Daggry opdagede Hollænderne fra List den danske Flaade ud for Gattet, og Admiralen, der tidligere havde lugtet Krudt og med Hæder deltaget i Kampen mod Spanierne i Sydamerika, besluttede straks at vove Forsøget paa at bryde igennem. Hans eget Skib »Den gyldne Svane« stod forrest ud mod de danske Orlogsskibe. Af disse optog »Trefoldighed« med Kong Kristian den Fjerde om Bord øjeblikkelig Kampen. Meddelelserne om, hvor mange Skibe der^ofra begge Sider deltog i Slaget, er ikke helt overensstemmende. De danske Orlogsmænd var kun faa, vist-

nok 9 i Tal, men til Gengæld Fjenden overlegen i Størrelse og Styrke. Den svensk-hollandske Flaade talte formentlig paa dette Tidspunkt 28 Skibe, da en Del Fartøjer allerede var gaaet i Søen.

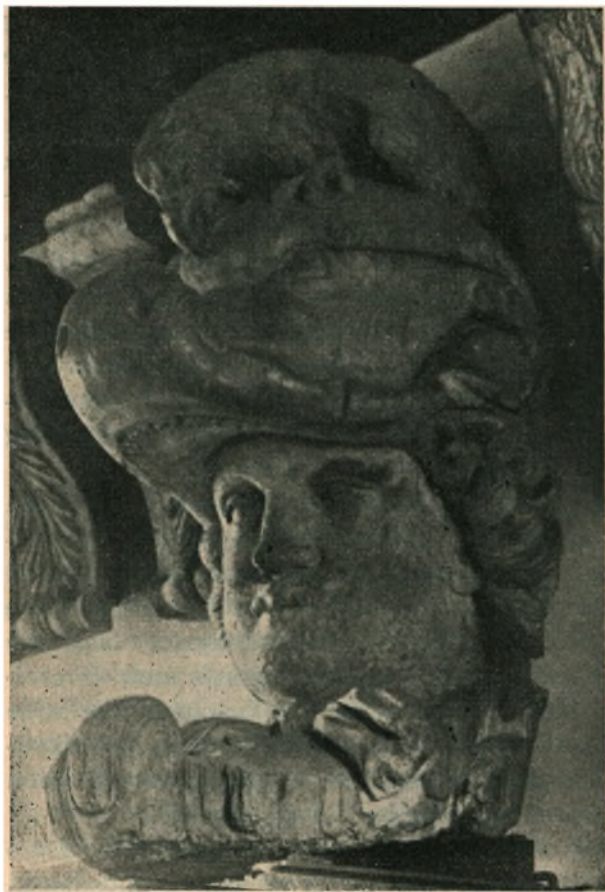
Iver Vind, som var Kaptajn paa »Trefoldighed«, skriver i sine Optegnelser om Slaget: »Den 16. May var ieg med Kong. M. paa fornævnte Skib »Trefoldighed«, der K. M. slogis for Lister i Thynnderhuus Len med 7 Schibe mod 28 suensche hollendische Schibe, och Gud gaff Hans M. Lyche og Seyer offuer dennom, saa H. M. beholdt Platzen, og Finden maatte reterere sig ind i Lister Dyb.«

Meget oplysende og interessant er imidlertid de overleverede udførlige Beretninger om Kampen hin Majdag 1644 i Listerdyb. Selv om de forskellige Fremstillinger afviger fra hverandre i Enkeltheder, giver de dog tilsammen et godt Billede af Slagets Udvikling og Forløb.

Kongen skal allerede Dagen i Forvejen have gjort Forsøg paa at trænge ind paa den fjendtlige Flaade; men han maatte snart erfare, at hans store Skibe ikke kunde gaa ind over Sandbarren til Modstandernes Ankerplads. Den 16. Maj, da de fjendtlige Skibe selv stod ud af Gattet, var det stille Vejr. Hans Majestæt begyndte Kampen ca. Klokken 10, hedder det, og han fægtede med »Trefoldighed« mod 24 Skibe indtil Klokken 12. Paa Grund af det stille Vejr kom først paa dette Tidspunkt flere Skibe til, og nu steg Skydningen for Alvor og fortsattes til Klokken 4. Det grundede Vand voldte dog stadig de store danske Skibe Vanskeligheder.

I en gammel dansk Beretning, »prentet i Kiøbenhafn Anno 1644«, findes følgende Skildring, her gengivet paa Nutidsdansk, af Sammenstødet og Virkningen paa Fjenden: »Da smagte de alle »Trefoldighed«s ufordøjelige Spise, at de ravede, som de vare drukne og rømte i god Tid Pladsen ved Klokken 3, ganske skudte til Skamme paa Krop og Redskab. Da saa man her flyde Raaer, der Galionen af deres Admiral. Da saa man her Mersfald afskudt, hans Fokraa sønderskudt, hans Mesan med Sejlet og alt bortskudt. Havde de haft en Mil til Havn, da skulde man have set et mærkeligt Spil. — — Vi kæmpede kun med 7 Skibe mod deres 28; thi vore to smaa kunde ikke komme til at fægte. Vi havde ikke Vand nok under Kølen og kunde ikke forfølge dem. Vi havde paa hele Flaaden Døde og Kvæstede 11 Mand; men vort Redskab har lidt nogen liden Skade, og mangfoldige Kugler saas og ses endnu paa adskillige Steder inden- og udenskibs.«

I en anden Beretning, trykt paa Tysk i København samme Aar, fortælles først om de tre Regimenter svensk Fodfolk under Oberst

Lohausen, som Dagen i Forvejen var gaaet om Bord i de hollandske Skibe. — Derpaa fortsættes: »Da de den 16. om Morgenen tidlig løb ud af Listerdyb efter al Formodning for at gaa omkring Skagen til Fyn for her at udføre de Planer, som her saa længe er bleven smedet paa, saa er ved en underlig Guds Styrelse Kongen af Danmark personlig kommen dem i Møde med 9 store Orlogsskibe og kommen dem i Sigte, som de næppe var løben ud. Saa snart han mærkede, at det var den Flaade, som han søgte, brændte han

straks løs paa den med hele og halve Kartover, saa man kunde høre det 5 eller 6 Mile inde i Landet. Fægtningen begyndte Klokken 10 og fortsattes til Klokken 2 om Eftermiddagen med en uophørlig Skyden, saa at den svenske Flaade blev nødt til at gaa tilbage. Der var ingen Vind, men hjulpen af Floden kom de ind, dels uden Master, dels uden Sejl, uden Ror, ynkeligt tilredte. Deres Skibe var saa over al Maade sønderskudte og ruinerede, at en Del af dem vel behøver mange Uger for at blive reparerede og gjort sødygtige. Fodfolket, som blev bragt der om Bord, er blevet meget haardt medtaget. Over 800 er døde, foruden de Saarede og Kvæstede. I Gaar blev der paa List gravet fem Grave, i hvilke henimod 500 Døde blev lagte, dels uden Hoveder, dels uden Arme og Ben, dels halvt overskudte, og det skal være en Elendighed at se paa Skibene, saa de stakkels Folk

er saarede. Oberst Lohausens Legeme er helt splittet, desuden 8 Officerer. I Ballum Kirke er i Dag 8 Officerer bleven begravet. Oberst Lohausen, Oberstløjtnant Müller og 6 andre Officerer er bragte til Ribe, dels til Haderslev. — — — Hans Majestæt er personlig til Stede, er frisk og sund, ved godt Mod og Courage. Han krydser hele Tiden foran Listerdyb, skyder og lader blæse i Trompet for at lokke Svensken til, enten for at fægte eller overgive sig.«

I denne Beskrivelse, der maa være nedskrevet umiddelbart efter Slaget, er der maaske nok nogen Overdrivelse, hvad nævnte Tal angaar; men der berettes ogsaa fra anden Side, at Mandefaldet har været meget stort, og at der tilsidst opstod Kamp paa Liv og Død mellem Matroser og Soldater indbyrdes for at komme ud af Fælden, mens de danske Kartover regnede ned over dem.

Ingen vil i hvert Fald beskyldte den fjendtlige Admiral, Hollænderen Maarten Thijssen for at ville overdrive de Danskes Sejr. Man maa derfor i Særdeleshed tillægge hans Ord om Kampen og Tabet, der blot omfatter hans eget Skib, Betydning. Han skriver hjem til Holland, at den danske Admiral begyndte Slaget, og at Hollænderne svarede med en Kugle paa seks Pund. Det blev haardere og haardere. Han troede, at Danskerne trak sig tilbage, men maatte snart gøre den Opdagelse, at Kuglerne fløj ham om Ørerne. »Der er skudt saa frygteligt«, hedder det i hans Brev, »at vort Skib »Den gyldne Svane« er saa gennemhullet, at det er et Under at se. Stormasten er to Gange skudt helt igennem. Fokken er skudt i to Stykker. Roret er beskadiget, Bugsprydet, Sejlene og andre Ting er meget beskadiget, saa vi døjer nok med at tvinge Stormasten til at staa oprejst. Jeg var saa ilde trakteret, laa uden at kunne væрге og forsvare mig, da vi havde faaet flere Grundskud. Henved fyrretyve Matroser var dræbt eller haardt saaret, uden Arme og Ben, deriblandt vor Løjtnant paa »Svanen«, en fin og klog Mand, som havde faaet højre Arm skudt af tæt ved Skulderen, 21 Soldater døde eller haardt saaret, blandt dem Oberst Lohausen, 1 Kaptajn, 3 Fændrikker og 1 Sergent. — — — Jeg taler kun om dem, der fandtes paa mit eget Skib. Jeg var i stor Forlegenhed, ikke af Mangel paa Mod; men jeg laa midt mellem de fjendtlige Skibe og fik ingen Hjælp fra de troløse Kaptajner, som holdt til i en Mils Afstand.«

Saaledes lyder altsaa tre samtidige Vidnesbyrd om Kampens Voldsomhed.

Som nævnt hørtes Kanontordenen fra de to Flaaders Sammenstød i mange Miles Omkreds. Inde paa Land stod Beboerne i spændt

Forventning om Kampens Udfald. Dr. Joachim Timmermann, der var Medikus og Medlem af Domkapitlet i Ribe, giver i en latinsk Festtale, som han et Par Maaneder senere efter Byens Befrielse holdt i Domkirkens Kor, følgende Skildring af Begivenheden: »Det var en Dag, som jeg evig skal erindre paa Grund af det vidunderlige, som da skete. De [af Fjenden], som var bleven tilbage hos os, talte ikke om andet end det forventede rige Bytte, hvis Behagelighed de allerede nød i Forvejen under Bægerklang. Vi derimod bad, efter vor sædvanlige Skik, dels i Afkroge og Lønkamre, dels i Gyder og Kirker, den højeste Gud, der har dæmpet saa mange Storme, om Udfrielse af vor bestandig fornyede Elendighed, da vi først hørte noget, der ikke er Torden, men dog meget ligner Torden. Da dette efterhaanden tager til, beder vi til Gud, der staar ethvert stort Foretagende bi, idet allerede alle aner, at det var intet mindre, end det virkelige var, nemlig den uovervindelige Kong Christian, han, der er sit Danmarks Frelser og Opretholder. Nogle bestiger Taarnene, andre Kirkens Tag, atter andre løber ud paa Marken for nærmere at iagttage Grunden til saa stort et Brag. Vi saa da, hvad vi forbavsedes over, og hvad Efterverdenen næppe vil tro, at 7 Skibe med saa frygteligt Brag tordnede løs paa Sørøvernes uægte Orlogsmænd, at disse, som om de blot var kommen for at plyndre eller skrabe Østers under vor Kyst, ikke for at kæmpe, saasnart Vinden var dem gunstig, ansaa det for fornødent at frelse sig med største Skam over til Fastlandet, hvorhen de kongelige Skibe ikke kunde følge dem paa Grund af deres Størrelse. Vist er det, at dette uventede Nederlag, hvorved Svenskerne længe ikke vilde tro deres egne Øjne, var dem højst ubehageligt og bittert er blevet begrædt andet Steds i deres Venners gyldne Huse.«

Kong Kristian havde imidlertid ikke Stunder til at ligge ørkesløst i Vesterhavet og bie paa, at Resten af Flaaden skulde gøre Forsøg paa at slippe ud; thi en ny vigtig Opgave frembød sig for ham i Østersøen, hvor en stor svensk Flaade paa 40 Skibe kunde ventes. Hovedsagen var naaet. De svensk-hollandske Skibe var saa ilde tilredt, at de foreløbig ikke kunde være Torstensson til Nytte. Den 18. Maj satte Kongen derfor Kursen mod Kattegat, men allerede Dagen efter lagde den tidligere omtalte dansk-norske Flaadeafdeling under Pros Mund og Ove Gjedde sig ud for Listerdyb for at afskære Fjenden Flugten. Den 23. Maj kom Torstensson til Ballum for at formaa Maarten Thijssen til trods alt at vove Forsøget. Da det blæste op hen paa Natten den 24., og Vinden syntes gunstig, sendte Torstensson en Oberst Douglas til den hollandske Admiral

med baade mundtlig og skriftlig Befaling til at angribe den fjendtlige Flaade. Vi ved ikke andet om den Kamp, som nu begyndte, end at det lykkedes Maarten Thijssen at undkomme, forfulgt af de danske og norske Skibe. Den oprindelige Plan var imidlertid ødelagt, samtidig med at de hollandske Skibe havde faaet en saa ilde Medfart. De nederlandske Søfolk skyndte sig med Resten af Flaaden tilbage til Holland for at reparere.

I et lille hollandsk Flyveskrift, der blev udsendt fra Antwerpen og var Indholdet af et Brev, skrevet i Amsterdam den 5. Juni 1644, hedder det bl. a.: »Et af de danske Skibe var bedre end 6 af de svensk-hollandske. Man skød fra dem som fra Blokhuse. De svensk-hollandske Skibes Kugler er kun gaaet lidet igennem. Modet og Couragen gik ganske fra dem. De tyske Officerer og Soldater, hvormed de svensk-hollandske Skibe var besat, havde klaget jammerligt og bandet Sverige i Helvede, fordi de blev ført saa ynkeligt til Slagterbænken. Man har set over 500 Døde flyde omkring paa Vandet. Her i Amsterdam er Verden bleven rent forkert. Alle Købmænd er bleven gode Danske. Paa Børsen holder man det for godt, at Flaaden er bleven ødelagt. Den havde ellers hindret Handelen paa Norden. — — — Louis de Geer har i flere Dage ikke ladet sig se. Han skal have sagt, at de undkomne Skibe kunde hente deres Betaling i Sverige, da de har holdt sig saa slet, hvilket Rederne ikke er tilfredse med, men vil arrestere ham, hvorfor han tænker at gaa med Flaaden til Sverige«

Denne Skildring af Stemningen i Amsterdam ved Flaadens Tilbagekomst svarer til den danske Gesandt Martin Tanckes Skrivelse fra Holland til Kristian den Fjerde. Af Brevet, der er dateret den 7. Juni 1644, turde følgende Sætninger være tilstrækkelige til at fuldstændiggøre Billedet af Hjemkomsten: »Til Vlie er indkommet nogle af Skyts ilde medhandlede Skibe, som aflægger Vidnesbyrd om dette Møde. De andre skal være undervejs og lide Mangel paa Proviant. Derfor er ogsaa baade Skippere og Matroser utilfredse. I Gaar skal Louis de Geer have afsendt et Skib med Fetalje; men det vil ikke hjælpe meget. — — — Nogle Matroser har i disse Dage villet storme Louis de Geers Hus, fordi de var bleven daarligt lønnet. Nogle Kvinder, hvis Mænd er bleven derude, har raabt efter ham paa Gaden, saa han har maattet flygte ind i nærmeste Hus. Det er ikke til at beskrive, hvorledes denne Sejr har forandret Folks Mening. Man er nu meget mere dansksindet end svensksindet.«

I en trykt Relation fra Holland af 19. Juni 1644, eftertrykt i København 16. Juli samme Aar, meddeles: »For faa Dage siden er

Louis de Geers Skibe, som i nogen Tid har sejlet ved Doggersand, igen ankommen i Vlie. Sidste Lørdag Aften blev til Amsterdam indbragt mange Saarede, som dels havde mistet Arme og Ben, dels paa anden Maade er bleven jammerligt tilredt. Henimod 60 er ført til Pesthuset udenfor Byen for at blive helbredet der. Andre er fordelt til Sygehuset og Borgernes Huse. Ogsaa til de nordhollandske Byer skal der være bragt mange Kvæstede. Her i Amsterdam var et stort Tilløb af Folk, da de Saarede bragtes i Land. Søndagen derefter kom mange Chalupper og Baade med Matroser og Soldater fra Skibene, 250—300 Mand. Paa Grund af slet Traktement, daarlige Behandling og de udstaaede Besværligheder har de gjort Mytteri i Vlie og forladt Skibene. Jeg har talt med nogle af dem, som fortalte, at Admiralen havde fyret to Kanoner af paa dem, men uden Virkning. Matroserne paa Admirals Skib har ogsaa gjort Oprør. Soldaterne, som Admiralen havde faaet om Bord ved Jylland, havde han bragt paa sin Side. De stod under Vaaben paa Forskibet, Matroserne paa Agterskibet, altsaa mod hverandre. — — — Haansordene mod Svenskerne er ikke til at beskrive. Man siger, at man havde trøstet dem med, at de skulde hente godt Bytte og Rosenobler i Sundet og Sølvkander i Danmark; men de havde faaet Rosenobler og Kander paa 30 og 40 Pund. De har mistet Livet, mistet Arme og Ben. Fanden skulde tjene Svenskerne! — — —«

Trods denne fjendtlige Stemning, trods al Modstand og Modgang lykkedes det dog Louis de Geer paa ny at udruste nederlandske Skibe til Hjælp for Sverige. Hen paa Sommeren styrede de atter under Maarten Thijsens Anførsel nord paa; de gik uhindret gennem Sundet og ned i Østersøen, hvor de forenede sig med den svenske Storfleade. Denne langt overlegne svenske Styrke overfaldt hen paa Eftersommeren mellem Femern og Lolland den danske Sømagt under Pros Mund og tilføjede den et endeligt Nederlag, som sammen med Uheld til Lands førte til den for Riget saa sørgelige Fred paa Brømsebro i 1645. Den kostede det danske Monarki et Par gamle Besiddelser: Øerne Gulland og Øsel, til hvilke Herredømmet over Østersøen var knyttet. Ogsaa Norge maatte afstaa et Par gamle Lande hinsides Kjølen, og der tilstodes Sverige Toldfrihed i Øresund. Historisk set betød denne Fred nærmest, at Danmark mistede Overmagten i Norden.

Sejren i Listerdyb og det andet Søslag nogle Uger senere paa Kolberger Heide er de eneste Lyspunkter i denne uheldige Krig. Mindet om den heltemodige gamle Konge og hans stolte Bedrifter om

Bord paa »Trefoldighed« i de faa Foraars- og Sommermaaneder i Aaret 1644 har holdt sig hos det danske Folk fra Slægt til Slægt. Det er bevaret i Marstrands kendte Maleri i Kristian den Fjerdes Gravkapel i Roskilde Domkirke, og det lever i de kraftige Linjer, der danner første Vers af vor Kongesang:

Kong Kristian stod ved højen Mast
i Røg og Damp.
Hans Værge hamrede saa fast,
at Gothens Hjælm og Hjerne brast.
Da sank hver fjendtlig Spejl og Mast
i Røg og Damp.
Fly, skreg de, fly, hvad flygte kan!
Hvo staar for Danmarks Kristian
i Kamp!

— — —

Som anført i en af de foranstaaende Skildringer af Slaget i Listerdyb mistede det hollandske Admiralskib under Kampen sin Galionsfigur. Ifølge Overleveringen skal den siden umindelige Tider have ligget paa Kysten indenfor Dybet, indtil Knud L. Knudsen af Forballum engang i forrige Aarhundrede forærede den til Ribe Bys Samling. Den forestiller Brystbilledet af en Admiral, der i Stedet for Hjælm bærer Overdelen af et Sødyrs Hoved, ovenpaa hvilket sidder en Ørn. Da Admiralens Dragt kan tyde paa det syttende Aarhundrede, er det ikke umuligt, at Overleveringen er rigtig. Hvorvidt Figuren er af hollandsk Oprindelse, er ikke historisk bekræftet, men ifølge en Meddelelse fra Rijksmuseum i Amsterdam til Forfatteren af denne Skildring er det dog ikke usandsynligt, at Galionsfiguren kan hidrøre fra Slaget i Listerdyb, da dens Form tyder paa, at den er hollandsk. Figuren gemmes nu som en Seværdighed i »Hans Tavsens Hus« i Ribe. For Fuldstændighedens Skyld gengives foran paa Side 228 et Billede af det mærkelige og morsomme Fund.

Kilder: Thade Petersen: Kristian IV. og Havnen ved Ballum, Sønderjydske Aarbøger II. 1935. — Chr. Bruun: Christian den Fjerde i Listerdyb 1644, Danske Samlinger 6. Bind, København 1870—71. — Dr. G. W. Kernkamp: De Sleutels van de Sont, Haag 1890. — Axel Liljefalk: Krigstildragelserne i Vesterhavet i Forsommeren 1644, Tidsskrift for Søvæsen 1910, København 1910. — Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Ribe-Cathedralskole 1836. — Indbydelsesskrift til de offentlige Examinere i Ribe Kathedralskole i Juli 1859.

Pigen, der trådte på brødet

Af Dr. MARIUS KRISTENSEN

Der er mange, som kender H. C. Andersens kønne historie om pigen, der trådte på brødet. I Hans Brix og Anker Jensens udgave af Andersens Eventyr (III s. 425) meddeles, at Andersen tidlig har hørt historien (jfr. s. 365: Det er både skrevet og trykt), og at det til sten forvandlede brød fandtes på det kongelige kunstkammer. Ja, det er både skrevet og trykt. I Thieles »Danmarks Folkesagn« (2. udg. II s. 17) fortælles det fra *Mors*, hvor det stedfæstes til *Pigens Vadested* mellem Flade og Tøvring, men Thiele har det også i »Den danske Almues overtroiske Meninger« (1860) s. 41 med en henvisning til P. Foersoms lille mærkelige bog om »Samlinger af danske Landskabsord« (1820) fra Ribe-egnen s. 33: »I et sogn gik en pige med nogle brød; hun skulde trine et par trin over en lille kilde; hun nænnede ikke at gøre sine sølvspændte sko våde, lagde derfor brødene ned og gik over dem: i samme øjeblik tog Fanden hende og fløj bort med hende; men brødene blev til sten, og ligger i kilden den dag idag.«

Men historien er endda meget ældre. I de svenske »Nya aviser« for 21. maj 1657 finder vi den i følgende form:

»En forskrækkelig hændelse, som sig med en kvinde ved navn Ida Glansen den 3. maj 1657 skal have tildraget.

I Vissby — det må være Vesby i Hyrup sogn eller snarere Vesby i Medelby sogn — tæt udenfor Flensborg hændte det for nogle uger siden, at en kvinde ved navn Ida Glansen, som havde spundet garn til en husmoder i Flensborg og bragt hende det færdige spind, derfor havde fået sin tilbørlige betaling og af barmhjærtighed ud over den betingede løn to hjemmebagte brød som gave. Da hun nu på tilbagevejen kom til en lille bæk, som hun ikke kunde springe over, og der ikke var noget at træde på, har hun kastet et af de to brød i vandet og med den ene fod trådt på det og brugt det som trinsten for ikke at få våde fødder. Derefter har hun ligeledes kastet det andet brød i vandet, men da hun også vilde træde ud på det, sank hun ved Guds retfærdige dom i ned til midjen og fremdeles bleven stående dær ubevægelig, hvor hun endnu til denne dag står, død men ufortæret, og er bleven set af mange tusinde mennesker så vel fra Hamborg, Lybeck og andre steder«.

Om begivenheden også er omtalt i samtidige danske aviser eller i Danmark udkomne tyske aviser og flyveblade, skal jeg ikke kunne sige. I Stolpes

store bog om Dagspressen i Danmark har jeg ikke fundet noget sådant, men det var næppe heller at vente. Men netop den slags mirakler fylder en stor plads i samtidens aviser og flyveblade, og det er snarest fra en hamburgsk avis, den svenske avis har sin efterretning. Trods sin nøjagtige tids- og stedfæstning bliver meddelelsen naturligvis ikke mere pålidelig end de senere optegnede. Om det forstenede brød i Kunstammeret stammede fra Flensborg-egnen, kan jeg heller ikke oplyse.

FOLKEMINDER fra Abild Sogn

Ved W. CHRISTIANSEN, Vønnemose

Sagn.

1. Paa Rugbjerg, der før var meget kilderigt, skal Dronning Margrete have vandet sine Heste, og for at narre Fjenderne blev Skoene sat bagvendt paa Hestenes Fødder.
2. I Sølsted Mose skal en Eskadron Svenskere være blevet siddende.
3. I en Eng, som bærer Navnet »Raadent Vand«, og som ligger ved Skellet mellem Sølsted og Brede, skal en svensk Husar være druknet.

Hensatte Brande.

1. Naar der ikke findes flere hvide Heste paa Abild Vestermark, skal tre af de vestlige Gaarde brænde.
2. Naar en Sten, der staar i en Have i Vønnemose, flyttes, skal Gaarden brænde.
3. Naar det store, smukke Asketræ, der vokser i Nærheden af Præstegaarden, fældes, skal Vestergaden, det vil sige den vestlige Del af Abild, brænde.
4. Paa Hummelhave var en Brand hensat i en Gryde, som laa gemt i Jorden i Nærheden af Gaarden. Den fjernedes under Krigen af en russisk Krigsfange, som arbejdede der, men der skete intet.

Feste og Gilder.

1. Ringridningen afholdtes for ca. 60 Aar siden paa den første Søgne-dag i Julen.
2. Fastelavnsmandag blev kaldt Stjæledag. Den Dag var det tilladt at »stjæle« hos Naboerne. De stjaalne Ting blev senere indløst med et Traktement.

(Skikken er tidligere omtalt fra Hjerpsted i S. M. 1. Aarg. 1. Hefte).

3. Bindelshytte var et Gilde, der blev afholdt af den, der gennem et Bindebrev var blevet bundet. Denne Skik var almindelig for ca. 50 Aar siden, især blandt Skolebørnene.

4. Slavtærl (Slagte-Arveøl). Paa Slagtedagen mødte Naboerne med Paa-skud om at taksere den slagtede Gris. De kom som Regel efter Aftensmaaltiden, fik Kaffe, spillede Kort, drak og fik senere paa Aftenen Kaffe med Smørrebrød. Tit glemte de deres Ærinde, hvis det da ikke var et »graw grum Svin«.

5. Det var gammel Skik, at Beboerne i Sølsted fik Middagsmad i Præstegaarden, naar de leverede deres Tiende til Præsten i Abild eller Sølsted.

Rim.

Æ Kukmand sidder aa æ Kalgaarddig,
og skriger som en Hjejl,
Flæsk og Kaal smager godt,
men Pandkag smager beje.

Med Fluesmækkeren sendtes følgende

Vers:

Smør din Plejl, saa gaar den let,
saa kan den danse Monevet.
(Monevet efter Fejlb. Ordb. Menuet).

Gaade.

Jeg er opdraget i et Hus
foruden Sten og Fjælle,

saa mange Søskend var vi der,
man os ej kunde tælle.
De slog os ned og ført os hen
udi et Hus at blive;
vor Ryg vi der fik bankede,
de stod paa os og trampede.
En Del af os blev kastet ud
i Jordens Skød, den haarde,
hvor vi maat ligg om Vinteren
i Sne og Frost den kolde;
de andre, som tilovers blev,
blev knuset smaa,
men de har sikkerlig kureret mange.

(Løsning: Rug).

Historisk Samfund for Sønderjylland

har Aarsmøde i Rødding
Søndag den 24. Máj 1936

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Carl Lundsgade 20

DANIA

GASAPPARATER
OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Charlottenlund Travbane

Sæsonen begynder 1. April.

Løbedage i April: 1.—5. 13.—
16. og 19.

Løbedage i Maj: 10. (Foraars-
handicap) 13. 17—21.

Vedelsborghandicap) 24. og 27.

Hver Løbedag
dobbelt Væddemaal

Restanration - Musik - Totalisator.

H. C. Formann

(Frm. F. Meyer & Co.)

Telf. 3521

KRONPRINSESSEGADE 54

København K.

Bellevue

Strandhotel

KLAMPENBORG

TELF. ORDRUP 2500

Amager

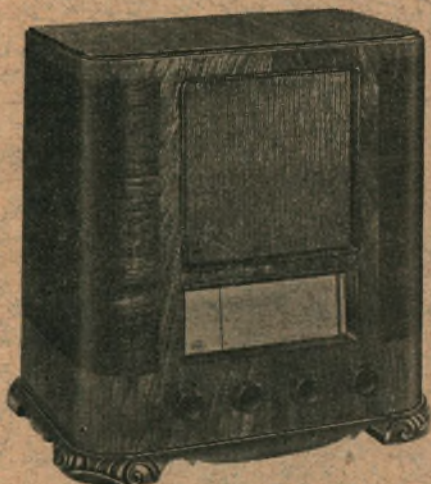
Travbane

Sæsonen begynder 26. April

Løbedage i April: 26. og 29.

Hver Løbedag
dobbelt Væddemaal.

Restanration -
Musik - Totalisator.

RADIOEN med Neonrøret.

Neonrøret har nu fundet Anvendelse i Radioen. Neurofon har i sin Guldsegl-Super indsat et Neonrør, hvis røde Flamme varierer med Indstillingen paa en Station. Det bevirker helt nøjagtig Afstemning og muliggør lydløs Indstilling.

Aarets største Radiosukces er Guldsegl-Super. Ogsaa De maa eje denne Modtager, naar De ønsker en fuldkommen Super.

Guldsegl-Super har Planskala med Stationsnavne i alfabetisk Orden. Korte Bølger. Helautomatisk Fadingkontrol og Glimlampeindikator.

Pris Kr. 495.00

**POUL
PETERSEN**

Møntmestervej 17

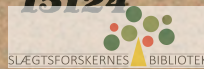

Telefon

15122

15123

15124

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den Nordsløvigske Folkebank

Aktieselskab - Aabenraa - oprettet 1872

Aktiekapital Kr. 1.000.000,—.

Reserver ca. Kr. 500.000,—.

Anders Lervad & Søn

Askov pr. Vejen

Fabrikation af: Haand- og Kunstvæve med alt Tilbehør, Høylebænke og Værktøj til Sløjd og Husflid. - Bogbinderværktøj. - Kurvemager-værktøj. - Alt i prima Kvalitet med fuld Garanti og til billigste Priser. Priser paa Forlangende.

Husmandsbrandkassen for Danmark

Ca. 130.000 Medl. 1000 Mill. Kr. Forsikringssum. Reserver ca. 1,6 Mill. Kr

Moderat Præmie. Hurtig Afregning. Kulant Behandling

Nærmere Oplysninger faas ved Henvendelse til Distriktsforstanderne, Sognetillidsmændene eller Hovedkontoret:

Nørrevoldgade 16, København K., Telefon 383

Aktieselskabet

Københavns Tarm Kompagni

Frederiksholms Kanal 26, København K.
Central 5595. Telegradr. Danskslagt.

LUCAS & SCHALTZ

Indehaver: J. Albinus.

Nyeboe & Nissen ^{A/S}

Maskinfabrik og Ingeniørforretning

København

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

„Sønderjydske Maanedsskrift“

Kr. 6.00 aarlig.

AKTIESELSKABET

vendborg

xenbjerg

Dampmølle

vendborg.

Sønderjydske Frøforsyning

benraa. Telf. 47.

Frøleveringerne er underkastet Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol.

Alle 1ste Kl.s Stammer føres.

Snoghøj Gymnastik-
højskole

Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoлеplan sendes.

Orgine Abildgaard. Anna Krogh.

Sønderjydske
Landmænds

Andels - Smørsalgsforening
Sønderborg.

Aktieselskabet

Hans Pedersen & Co.

Grundlagt 1836

Østergade 16 København

Import af Kul og Koks

Telefon Central 735

Det kgl. oktr. alm.
Brandassurance-
Compagni

Stiftet 1798

— tegner
alle Arter
af Skades-
forsikring

Hovedkontor:

Højbroplads 10

København K.

Telf. Cent. 447

NORDISK
KORSETFABRIK

Amaløge 37 - København K. Telefon 1132

Ja - men

Jrmas

Kaffe

smager bedst

Frøstrømt
paa egne roterende Stødnere
Carl Schepers. Klavn. Etab. 1895
Egen Import

Svendborg Dampmølle

anbefaler sine forskellige for-
trinlige Melsorter. Speci-

„Navigator“ og „Glen“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK